LA FESTA DEL PEIX A BANYOLES EL 1910, UNA RECERCA DOCUMENTAL I FOTOGRÀFICA

Georgina Gratacós i Teixidor

Museu Darder – Espai d'Interpretació de l'Estany (MDEIE). Consorci de l'Estany de Banyoles

A principis del segle XX, la Junta de Ciències Naturals de Barcelona va promoure la repoblació de rius i llacs catalans amb espècies autòctones i exòtiques de peixos mitjançant activitats populars que van anomenar Festa del Peix.

L'Estany de Banyoles va ser triat com el primer lloc de Catalunya on es va celebrar la Festa del Peix, que anava acompanyada d'una Exposició de Piscicultura. Aquest esdeveniment, que es va celebrar el 1910, en el marc de la Festa Major, va tenir dues vessants:

- Social. Va ser una celebració important per a la població, amb gran desplegament de mitjans informatius de l'època (publicacions periòdiques i fotògrafs de premsa).

- Natural. Es tractava de la primera introducció documentada d'espècies exòtiques a l'Estany de Banyoles.

L'any 2010, amb motiu del centenari de la Festa del Peix, i dins un Projecte Life Natura de la Unió Europea que estava realitzant el Consorci de l'Estany juntament amb el Museu Darder (Projecte Estany), es va iniciar un recull de documentació textual i gràfica amb un doble objectiu:

- Esbrinar l'impacte social que va tenir la Festa del Peix, avui gairebé oblidada, a Banyoles.
- Recollir informació sobre les espècies introduïdes el 1910 a l'Estany i, a poder ser, aportar alguna dada sobre les espècies presents abans de la introducció.

A aquests s'hi afegia un tercer objectiu, d'interès per al Museu Darder, com és la identificació de les peces de Francesc Darder que es van mostrar a l'Exposició de Piscicultura i que actualment es conserven al Museu.

Imatge 1. Públic assegut al marge de l'Estany de Banyoles, durant el concurs de pesca. Festa del Peix de 1910. (Retalls de publicacions del MDEIE).

L'EXPOSICIÓ DE PISCICULTURA

Pensada com a complement de la Festa del Peix, ens trobem amb la mostra d'una exposició temporal itinerant en una època en què les comunicacions eren molt més complicades que en l'actualitat. L'Exposició estava pensada per mostrar tot allò relacionat amb la pesca i els peixos, així com per servir d'aparador de diferents comerciants, des dels que venien xarxes fins als venedors d'esponges naturals. La podríem definir avui en dia com a *mostra de la biodiversitat i l'ús que podem fer-ne els humans*.

Imatge 2. Exposició de Piscicultura. Banyoles (1910). Expositor de *Salvador Banús. Importación de esponjas de todas procedencias* (Original en paper. Fons d'imatges MDEIE).

A Banyoles, i d'aquí ve el nostre interès particular, l'exposició es va fer en els mateixos espais que posteriorment, i amb vitrines i alguns objectes que en formaven part, es va crear el Museu Darder de Banyoles (1916). Però abans d'això, tant el material exposat com les vitrines van itinerar per Terrassa, Manresa i Barcelona, on es va fer una exposició més gran, amb grans aquaris incorporats, a l'edifici del Castell dels Tres Dragons, on encara no s'havia instal·lat el Museu de Zoologia. A la premsa de 1913, l'exposició de Barcelona es presenta com la primera realitzada a Catalunya, fet que, evidentment, no era cert.

LA DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

Al Museu Darder s'hi conserven diferents documents gràfics de la Festa del Peix:

- 24 fotografies de les Exposicions de Piscicultura de Banyoles i Terrassa, en suport paper i enganxades en un suport secundari de cartró.
- 18 postals fotogràfiques diferents de l'Exposició de Piscicultura de 1913, que presenten dos problemes de conservació: curvatura del suport i reducció per òxid de la plata en algunes d'elles.
- 10 fulls de paper gruixut amb retalls de publicacions de l'època sobre la Festa del Peix de 1910. Bàsicament es tracta de material gràfic que, en alguns casos, es troba a les dues bandes del retall.
- El llibre *Piscicultura*, de Francesc Darder, amb diverses fotos de la Festa.
- El volum dedicat als fotògrafs Pigem, de la sèrie *Fotògrafs banyolins*, amb imatges de l'esdeveniment.

Imatge 3. Exposició de Piscicultura de Barcelona (1913). Postal fotogràfica amb curvatura del suport i òxid-reducció de la plata (Original en paper. Fons d'imatges MDEIE).

LA DOCUMENTACIÓ TEXTUAL

En tractar-se d'un esdeveniment important a l'època, la principal font d'informació eren les publicacions periòdiques. Gràcies als treballs de digitalització que estan fent els arxius catalans, des d'Internet es pot accedir i, sobretot fer recerca, en moltes publicacions on, a més, s'ha trobat explicat amb pèls i senyals tot el que es feia aquells dies, fins i tot amb els discursos de les autoritats i el contingut de l'Exposició de Piscicultura de Banyoles.

La implicació dels ajuntaments també permet que les actes de plens que s'hi realitzaven tractin el tema. Aquestes actes molt sovint es publicaven en revistes locals.

Per últim, al Museu Darder disposem d'algunes publicacions, com ara l'anteriorment citada Piscicultura o *Junta Municipal de Ciencias Naturales de Barcelona. Memoria correspondiente al año 1910*, on trobem fins i tot una relació d'espècies introduïdes durant la Festa del Peix.

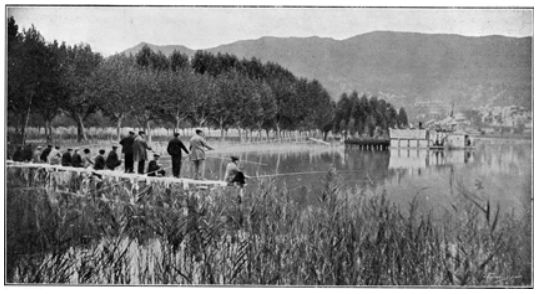

Imatge 4. *Vint eran les canyes que al donar la senyal se sumergiren á l'aigua.*[1] Concurs de Pesca. Festa del Peix. Banyoles 1910 (Retalls de publicacions del MDEIE).

PROCEDIMENT DE TREBALL

Es va realitzar una recerca a la premsa digitalitzada que es troba als webs d'Arxius de la Generalitat de Catalunya i del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions (SGDAP) de l'Ajuntament de Girona. Es van descarregar els PDF de les pàgines on se citava la Festa del Peix. La informació d'aquests documents es va traslladar a una base de dades on recollim no només aquestes, sinó també les publicacions on se cita el Museu Darder o dades relacionades amb el patrimoni natural del Pla de l'Estany. Aquesta base de dades té, amb data juliol de 2012, un total de 1414 registres, amb informació de l'any 1879 a 2010.

Quant a les fotografies, es van digitalitzar els originals a alta qualitat. Les imatges aparegudes en retalls de publicacions també es van digitalitzar, i es van recuperar no només les que es veien, sinó també alguna que es trobava en la cara oposada del retall, i que es va poder recuperar perquè s'havia posat cola només en quatre punts de cada full.

Les imatges de publicacions que s'havien localitzat van ser també digitalitzades. Aquestes imatges es van incorporar a l'Arxiu d'imatges del Museu Darder, una base de dades on es recullen les fotografies que conserva o que va realitzant el Museu, relacionades bàsicament amb les activitats o espais d'aquest. En aquesta base de dades s'hi incorporen les dades de la imatge com a document i, quant a contingut, de la procedència d'aquesta, així com informació de les relacions amb altres documents, siguin imatges o textuals. Alhora, quan hi apareix algun objecte del fons del Museu, també s'hi fa constar.

Així, amb tot plegat, es van poder anar relacionant els textos amb imatges i comparar aquestes entre elles per poder anar traient conclusions que ens aportessin informació sobre l'esdeveniment.

RESULTATS DE LA INVESTIGACIÓ

El material textual ens ha permès bàsicament datar els esdeveniments i les imatges recollides, així com saber també com es va anar desenvolupant la preparació de la Festa del Peix de 1910 a Banyoles, ja que s'han trobat diferents citacions de llocs i procediments de proves de cria a diferents punts de l'Estany. En l'àmbit naturalista, són molt interessants els relats de les pesques que es van anar realitzant uns anys després de la Festa del Peix, fet que indica com es van desenvolupar les espècies introduïdes.

Els textos també permeten confirmar que les acumulacions de gent que mostren la majoria d'imatges són reals,[2] i ajuden a identificar alguns personatges, com ara Francesc Darder, o dades tan curioses com la reutilització del cadafal que es veu en algunes imatges d'un homenatge a Àngel Guimerà fet a Barcelona.

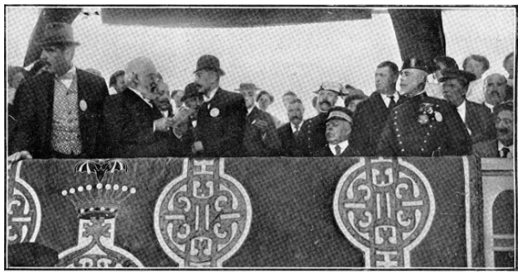

Imatge 5. Festa del Peix 1910. Francesc Darder (amb cabell i barba blanca) llegint el discurs a la tribuna d'autoritats (Retalls de publicacions del MDEIE).

Les imatges també mostren l'ambient més solemne en la inauguració de l'Exposició de Piscicultura de Barcelona que no a Banyoles, amb els assistents encara més mudats.

De l'exposició de Piscicultura a Banyoles també en resulten informacions interessants. Ja fa uns anys, s'havia pogut dibuixar la disposició aproximada de l'exposició amb l'ajut d'un plànol del Museu Darder i comparant la disposició de les finestres que apareixen a les imatges. S'han arribat a identificar 38 objectes que formen part del fons del Museu, dada important, ja que no es disposa de cap inventari inicial de les col·leccions.

De tota manera, potser la dada més singular que ens aporten les imatges de l'Exposició de Piscicultura a Banyoles és un muntatge de radiografies de peixos[3] en un gran moble retroil·luminat, que s'ha pogut identificar ja que també formen part de la documentació fotogràfica del museu nou fotografies resultants d'aquestes radiografies. Una dada interessant a nivell museogràfic i fotogràfic.

Imatge 6. Moble retroil·luminat amb radiografies de peixos (Original en paper. Fons d'imatges MDEIE)

Documentació recollida. Documents textuals[4]

Es troben referències a la Festa del Peix en publicacions periòdiques de Banyoles des de 1910 a 1916, quan encara es feien alguns llançaments de peixos a l'Estany, però sense el caire festiu de 1910 i 1911. En altres poblacions catalanes es fa referència tant als actes de Banyoles com als de la resta de poblacions on es va repetir la Festa.[5]

De forma molt puntual, i sobretot en publicacions locals, s'ha anat recordant periòdicament la magnitud de la Festa del Peix fins a la dècada de 1980, moment en què cau en l'oblit total.

Publicacions de Banyoles (1910-1916)	**54**
L'Avenç de la Garrotxa (Banyoles)	
1910	3
Setmanari de Banyolas	
1910	15
1911	14
El Amigo del Pueblo (Banyoles)	
1910	5
1911	6
1912	6
Juventud (Banyoles)	
1914	1
Gazeta Banyolina	
1915	2
1916	1
La Creu (Banyoles)[6]	
1916	1

Publicacions d'altres poblacions catalanes	**57**
El Puigmal (Ripoll)	
1910	1
Diario de Gerona	
1910	3
1911	2
1912	1
La Lucha (Girona)	
1910	1
La Veu de l'Empordà (Figueres)	
1911	2
El Tiempo[7] (Tortosa)	
1911	2
1913	1
El Pirineu Català (Ripoll)	
1912	2
1914	1
1915	15
El Restaurador (Tortosa)	
1913	1
L'Amic del Poble (Manresa)	
1913	3
1917	1
La Veu Comarcal (Ripoll)	
1914	2
1915	17
Ripoll	
1916	1
La Montanya (Camprodon)	
1922	1

Publicacions que recorden l'esdeveniment	**21**
Horizontes (Banyoles)	
1950	1
1963	2
1974	1
El Ripollés (Ripoll)	
1959	1
Asociación de Pescadores Deportivos (El Lago) (Banyoles)	
1960	1
Los Sitios (Girona)	
1960	1
Butlletí d'Informació Municipal de Banyoles	
1979	1
El Punt	
1981	1
El Bagant (Banyoles)	
1981	4
1982	1
Punt Diari	
1982	3
Revista de Banyoles	
1983	1

1985	1
Fulls Informatius de la Mancomunitat de l'Estany (Banyoles)	
1985	2
Total referències	**132**

L'Exposició de Piscicultura a Banyoles va tenir molt menys ressò que la Festa. De moment només s'han trobat referències en publicacions locals i una (1974) que recorda l'esdeveniment.

L'Avenç de la Garrotxa (Olot)	
1910	1
El Amigo del Pueblo (Banyoles)	
1910	2
1911	1
Setmanari de Banyolas	
1910	10
1911	4
Juventud (Banyoles)	
1913[8]	3
Horizontes (Banyoles)	
1974	1
Total referències	**22**

DOCUMENTACIÓ RECOLLIDA. IMATGES FOTOGRÀFIQUES

La procedència de les fotografies originals en paper que es conserven al Museu Darder, com s'ha dit, és desconeguda. Cal destacar el fet que totes fan referència a les exposicions de piscicultura i, per tant, les imatges de la Festa del Peix que s'han pogut recollir pertanyen totes a publicacions. La qualitat és, doncs, més aviat baixa.

	Imatges
Festa del Peix. Banyoles (1910). Publicació	31
Festa del Peix. Banyoles (1911). Publicació	9
Festa del Peix. Terrassa (1910). Publicació	2
Festa del Peix. Torelló (1911). Publicació	3
Total imatges Festa del Peix	**45**
Exposició de Piscicultura. Banyoles (1910). Fons MDEIE	15
Exposició de Piscicultura. Banyoles (1910). Fons CECB	3
Exposició de Piscicultura. Banyoles (1910). Publicació	1
Exposició de Piscicultura. Barcelona (1913). Fons MDEIE. Postals fotogràfiques[9]	18
Exposició de Piscicultura. Barcelona (1913). Fons MDEIE. Ampliació 66x72cm[10]	1
Exposició de Piscicultura. Barcelona (1913). Publicació	5
Exposició de Piscicultura. Terrassa (1910). Fons MDEIE	9

Total imatges Exposició de Piscicultura	**52**

Imatge 7. Exposició de Piscicultura a Terrassa (1910). (Original en paper. Fons d'imatges MDEIE).

Les imatges que apareixen en publicacions en alguns casos van signades. Dels originals, un porta la signatura "Ballell", qui creiem que va fer les fotos de l'Exposició de Piscicultura de Banyoles.

Fotògraf	**Imatges**
Federico Ballell (?)	17
Federico Ballell[11]	8
Manel Pigem i Ras[12]	9
Ginestà	8
Marsell (?)	3
Marsell i Castellà (?)	3
Coll Sallett (?)	2
Abad	1
Claramunt (1), Marsell (2 i 3)	1
Cuyàs	1
Merletti	1
Merletti (?)	1
Moragas	1
Soler	1
Desconegut	40
Total	**97**

Imatge 8. Exposició de Piscicultura. Banyoles (1910). Foto signada J. Ballell.

La distribució de les imatges en les diferents publicacions és la següent:

Títol	**Imatges**
Crónica piscatoria 1, capítol de *Piscicultura* (Francesc i Jeroni Darder)	8
Fotògrafs banyolins. Els Pigem	6
Junta Municipal de Ciencias Naturales de Barcelona. Memoria correspondiente al año 1910	2
Retalls de publicacions (10 fulls amb dues pàgines cadascun)	35
Total	**51**

Les revistes on es van publicar les imatges són la majoria d'àmbit català, però el número de títols indica l'àmplia difusió que es va fer dels actes.

Publicacions títol i data	**Imatges**
La Actualidad. 1.11.1910.	6
Blanco y Negro. 7.7.1912.	1
Ilustració Catalana.	1
Ilustració Catalana. 20.8.1911.	7
La Actualidad. 4.10.1910.	1
La Actualidad. 27.12.1910.	1
La Actualidad. 22.8.1911.	1
La Tribuna (?).	2
La Vanguardia. 28.10 1910.	2
Mundo Gráfico. 10.7.1912.	1
Nuevo Mundo (?).	1
Nuevo Mundo de Madrid. 16.12.1912.[13]	1
Stadium (?).	1
No identificada.	9
Total	**35**

Dels objectes que formen part del fons del Museu Darder, se n'han pogut identificar 38 en les imatges de l'Exposició de Piscicultura de Banyoles. Alguns apareixen en diverses imatges.

Registre objecte	**Nom objecte**	**Imatges**
1700	Làmina de cranc de riu	6
1726	Quadre d'una brema	6
1701	Làmina de salmó i luci	4
1716	Quadre d'un corègon	4
991	Peix guitarra	3
1711	Làmina de perca i esturió	3
1715	Quadre d'un corègon lavaret	3
1722	Quadre d'una carpa amb verola	3
688	Foca comuna	2
1663	Sistema nerviós de granota	2
1699	Làmina de perca i carpa	2
1704	Làmina de perca	2
1706	Làmina de carpa, espinós i luci	2
1663 a 1673	Models de sistema nerviós	2
644	Castor	1
683	Manatí de guix	1
713	Coipú	1
715	Coipú	1
899	Tortuga carei	1
1086	Model d'amfioxus	1
1112	Model de vísceres de	1

	manatí	
1113	Model de cor i pulmons de manatí	1
1665	Model de sistema nerviós de serpúlid	1
1667	Model de sistema nerviós d'eruga	1
1670	Model de sistema nerviós de crisàlide de papallona	1
1671	Model de sistema nerviós de papallona	1
1677	Model de sistema nerviós de cranc	1
1710	Làmina de salmó i silur	1
Total		**58**

CONCLUSIONS

La Festa del Peix va ser un esdeveniment important a la Catalunya de 1910 a 1920, no només per la promoció institucional que se'n va fer, sinó a nivell de ressò popular. Si en l'àmbit naturalista es pot dir que no va ser molt positiva, en afectar negativament els ecosistemes de les nostres aigües dolces, en l'àmbit social va complir els seus objectius de donar opcions d'entreteniment a la població i, alhora, una certa millora en l'alimentació. També va ser un revulsiu per a la millora de les comunicacions per carretera i altres "modernitzacions" d'alguns pobles, com Banyoles.

El ressò mediàtic de l'època, amb periodistes i fotògrafs, així com, sembla ser, algú de la casa Pathé Frères,[14] no només és testimoni de la importància que es va donar a aquest esdeveniment, sinó que ens permet disposar d'una documentació molt completa d'un projecte que, nascut per "*la prosperitat y engrandiment de la riquesa pública*",[15] va canviar per sempre algunes de les zones humides interiors de Catalunya.

---

[1] *El Amigo del Pueblo*, 30.10.1910. pàg. 1.

[2] *May s'havia vist una festa tan animada. La gentada que ho invadia tot era inmensa. Les fondes y cases d'hospedatge no sabían com ferho per acontentar á tanta multitut. Per totes parts, plasses, carrers, casinos, espectacles públichs, era igualment ple."* (Setmanari de Banyolas, 30.10.1910. pàg. 2).

[3] Les radiografies van ser realitzades per Joan Baptista Darder Rodés, fill de Francesc Darder que era metge de professió.

[4] Dades de 2010.

[5] Al cas de Ripoll, la Festa del Peix, amb presència de Francesc Darder, es va realitzar de forma molt tardana, el 1915.

[6] En realitat, es tracta d'un llançament de peixos en rius propers a Banyoles, amb presència de Francesc Darder.

[7] El nom complet d'aquesta publicació és *El Tiempo. Diario político. Organo del partido conservador de los distritos de Tortosa y Roquetas.*

[8] Els tres fan referència a l'assistència d'autoritats banyolines a l'Exposició de Piscicultura de Barcelona.

[9] De 16 d'aquestes n'hi ha entre 1 i 52 exemplars, amb un total de 286 postals.

[10] Imatge d'un rorcual comú (*Balaenoptera physalus*) dissecat que es va exposar a Barcelona.

[11] Federico Ballell Maymí (1864-1951).

[12] Manel Pigem i Ras (1862-1946). Fotos de la publicació "Fotògrafs banyolins".

[13] Correspon a la inauguració de l'Exposició de Piscicultura de Barcelona.

[14] Creiem que es tractava de Segundo de Chomón, encara que desconeixem si es conserven les imatges. Hi ha unes imatges de l'Estany de Banyoles en el recull de filmacions *Segundo de Chomón. 1903-1912. El cine de la fantasia (2010)*, però no corresponen a la Festa del Peix. A la

Filmoteca de Catalunya no ens van poder donar més informació.

[15] Extret del discurs de Francesc Darder en el llançament de peixos a l'Estany, durant la Festa del Peix de 1910 (*Setmanari de Ban*yolas, 30.10.1910. pàg. 1).